

A képernyő előtt...

(Ajánlás) Szándékaim a lehető legjobbak...

Nem szeretnék szakértőnek tűnni egy olyan ügyben, amiben csak laikus (néző) lehetek. Távol állok attól, hogy minden adást láttam volna, ezért szavaim hiteléhez hozzá kell kalkulálni a megfelelő hibaszázalékot. Végezetül: arra kérném a tévé magyar szerkesztőségét, soraimat tekintse el nem küldött levélnek, melybe egy-két épkezláb gondolatot — remélem — mégis összehordtam.

(Vallanom kell) Kisebrendűségi érzésemet a röstelkedés okozza: képtelen voltam megnézni a magyar adás minden műsorát. Az utóbbi időben az is előfordult, hogy vasárnap délutánonként épp kezdés előtt szunnyadtam bele az adásidőbe. Az ebéd, ugye, meg az egész heti fáradtság... És tudom: átaludtam néhány valóban biztató, kiemelkedő adást is. Kevés a vonzás?... Csütörtökönként például, mire tudatomig ér, hogy be kellene kapcsolni a készüléket, már csak a műsor végét kapom el. Beidegződés? A hagyományos, régi műsor-struktúra hatása? Talán. De lehet éppúgy beidegződés-hiány is: a magyar adás műsora hatásánál fogva nem illeszkedett bele eléggé életembe, hogy ösztönös időérzekem úgy kövesse nyomon, akár az esti mesét... De ne kovácsoljak törvényt: lehet, csak szűk nézői réteget képviselek.

(Kritikák kritikája) Ha valami él és életrevaló, annak a kritika az oxigénje. Amit bírálunk, annak jövője van — mert arra figyelünk, azzal törődünk, azt féltjük, már-már magánügyként tekintjük közügynek... Szellemi közéletünk, sajnos, nemigen kényeztette el a magyar nyelvű adást az állandó kritika szívós zuhanyával. Egy-egy cikk a kezdet kezdetén (magam is ludas voltam egyben!), majd hosszútávú hallgatás, s később néhány lapunk állandósuló tévérovatában (Utunk, Előre, A Hét), egy-egy konkrét produkcióról szóló dicséret vagy „lehetne jobb is“-szerű bosszankodás. A Lőrinczi László —Fischer István affért leszámítva érdemlegesen még nem mondtunk tévé-adásunkról. De még ez az írás sem tesz egyebet a kételkedő megállapításnál: a tévékritika még annyira sem nagykorúsodott házunk táján, mint maga a magyar nyelvű adás. Hozzászólunk, mint (többé-kevésbé igényesebb) nézők, kik státusuknál fogva leveleiket lapokban tehetik közzé.

(Egyes számú közellenség) Sok a szöveg — ez az, amit bárki megállapíthat. Sok a „kedves nézőink“-szerű közvetlenkedő édelgés, sok a tablettá, a kerekasztal, a jegyzet, az interjú. Mindezekért nem volt érdemes feltalálni a tévét, elég lett volna a hagyományos — és ezen a téren jóval nagyobb előnyökkel dolgozó — sajtó, ami ráadásul nem is kerül olyan sokba. Az újságot, ha akarom, megveszem, ha nem, nem. Más újság is van a világon. Tévé-

adás viszont csak egy van, az is korlátozott, szűkre szabott időre, s ha nem tetszik, el kell zárnom a készüléket, s jobb híján, a fűstsűrke, halott képernyőt bámulom.

A hazai magyar tévéadás nem számos sajtószerveink egyike: potenciálisan a romániai magyar szellemi élet leghatékonyabb fóruma izlésnevelője, önismereti eszköze.

Hatványozódik hát a felelősség.

A magyar szerkesztőség jól ismeri saját nehézségeit. Legtöbbször azt is tudja, milyen lehetett volna egy jó adás ha... A szerkesztők relatív elégedettsége és a nézők objektív elégedetlensége itt találkozik először s ütközik meg életre-halálra. A tévének tudnia kell: semmiféle magyarázat vagy érthető, jogos mentség nem altatja el a néző igényét. Aki tévét néz, nem azért teszi, hogy — na, hadd lám, a meglévő nehézségek ellenére milyen hősiesen tartja meg az adást a szerkesztőség... A néző maximalista, az adás-idő minimális.

A tévénéző kegyetlen. Esetleg kíváncsi arra, hogy ez vagy az miért történt így, s miért nem másként, de a magyarázatot nem tudja a kalapja mellé tűzni. Igazi tévéadást szeretne látni.

A magyar adásnál is megtört már a jég. Volt néhány olyan produkciójuk, ritka 10—15 percek, mikor örömmel ujjonghattunk magunkban: ez igen, telitalálat volt. Am ha szigorúbban nézzük a dolgokat, még az olyan ígéretes (és számtalan kitűnő lehetőséget hordozó) alkalom is megmagyarázhatatlan módon csúszott ki riporterek és szerkesztők kezéből, mint a Sütő könyvének világát megelevenítő riportfilm. A szép felvételek nem kárpótoltak a hiányért: igaz, hogy Sütő (szép) részleteket olvasott fel regényéből de a filmek az író könyve mögött kullogtak. Sok volt a szöveg s a túl gyakran ismétlődő, szegényes képi szimbólum.

Mégis: mindinkább látszik a törekvés, hogy a hazai magyar tévéadás szerkesztői igazi másort akarnak csinálni.

(Ami hiányzik) Nem elég meggyőző és mély az a valóság, amit a tévéadás időről időre felmutat. Legtöbbször hiányzik a vezérszólam, amelyet nézők százezreiben pendíthetnének meg a lepergő képsorok. Pedig elhiszem, hogy amit az adásban látok — valóság. Ahogy bemutatják, az nem érdekel a legtöbbször. Egy problémáról nem vezércikket hallgatnék, még ha oly izgalmas is. Egy jelenségről nem föltétlenül írói nyilatkozatot, igazgatói (főmérnöki, mesteri, tanári) útbaigazítást várok, hanem vitát, mozgást, dinamikát, dialektikát. A slágert éneklő dizőzben nem a metszőfogak, a dekoratív rózsák és a stúdiófüggönyök hullása érdekelnek, hanem a szüntelen megújuló rendezői ötlet, a slágeréneklést tévére adaptáló fantázia önkifejezése. A cigányzenét inkább elfogadom, ha életes, hagyományos parasztlakodalom valós körítéseként kapom. Nem színpadi, mikrofon előtti műviségükben érdekesek, izgalmasak a problémák, hanem természetes, éltető közegükben. Még akkor is, ha színházi előadásról van szó...

A tévé szerkesztői persze jobban tudják, mit tehetnek ezért s mit nem. Meggyőződéseim, hogy legtöbbször vívódva tőprengenek a problémán. De míg a magunk nézői tőprengése jobbára terméketlen marad (értsd: nem mi csináljuk az adást), a szerkesztő kinja, tőprengése az alkotás, a cselekvés kell hogy legyen.

(Vékony posta) Mindinkább panaszkodnak tévéseink: most, mikor az adás a kezdeti botladozások után kezdi kinőni gyermekcipőjét, a levelek,

nézői vélemények érthetetlenül elapadtak. Vékony a posta — mondják —, s ez elkedvetleníti őket. Egy szerkesztőség ugyanis csak a közönség véleményének állandó tükrében tud idejében és hatékonyan ráébredni tennivalóira, levelek nélkül légüres térben tapogatózik erre-arra.

Elsősorban arra lenne szükség, hogy az adás maga aktivizálja a közvéleményt: minőségével. Mert a langyos, jólfésült, korrekt produkciók nehezebben adnak tollat a néző kezébe. A szerkesztőség talán több merészséget (esetleg több baklövést is) megengedhetne magának, hogy véleményünket kiprovokálja.

(Néhány lépés) A magyar tévéadásnak sürgősen tovább kell lépnie. Hogyan? Ezt ő fogja eldönteni. Ha mégis jeleznék néhány problémát, csak azért teszem, hogy ezáltal is — vastagodjék a posta...

1. Nem ártana, ha a terepjáró, filmező riporterek kiszálláskor korlátlan mennyiségű képanyagot hordanának be, amelyből egy kis házi filmtékát állíthatna össze a szerkesztőség. Ebből kedvükre válogathatnának a műsorszerkesztők — sokszor egy-egy „szöveges“ műfajhoz is, ha úgy látszik, hogy az elkerülhetetlen. Az ötlet, a ráतालás spontaneitása sokszor mentheti meg a rengeteg technikai nehézséggel küzdő kis kollektívát.

2. Meg kellene oldani — de ezt már televíziós szinten — a nagyobb mozgáslehetőségeket. Nem lehet az, hogy tévériporterek ugyanolyan sebességgel közlekedhessenek, mint újságíró kollégáik. Egy laptudósítást megírhatunk a térdünkön is, bemondhatunk telefonon. Egy filmet — nem. (A közlekedési eszközök megválogatását bizzuk az illetékesekre...)

3. Vérbeli, frisszemű riportereket kell nevelni. Talán ezen múlik sok minden. Azokon az embereken, akik a mostani nehézségeken túllépve, sokszor emberfeletti erőfeszítésekkel biztosítanak az adás-anyagok színvonalát. Akik a legapróbb mozzanatban is megvalósíthatnák a tévé-látás sajátos effektusait, a másorok valódiságát.

Tudom: ez a legnehezebb. De ezen az úton ma már szabadon közlekedhetünk — akár százassal is.

Cseke Gábor

Sajtó és minőség

A szocialista rendszer honpolgára nem akármilyen hírekre kíváncsi, hanem sokrétű, tárgyilagos tájékoztatást vár, amikor naponta kezébe veszi megszokott lapját, legyen az központi vagy megyei orgánnum. Már egymagában a sajtó tömegjellege is szemlélteti, hogy a lapoknak döntő szerepük van a tudat formálásában, a közvélemény kialakításában. Nem véletlenül született meg egykor az a szállóige, amely szerint a sajtó nagyhatalom. E tekintetben elég arra utalnom, hogy nálunk 1969-ben körülbelül 1 milliárd 73 millió összpéldányszámban jelentek meg a belföldi napilapok (e mennyiségből közel 93 millió a nemzetiségek nyelvén).

A mennyiség mellett azonban felvetődik a minőség kérdése is. Nevezetesen az, kielégítik-e lapjaink az olvasó igényeit. Erre nem könnyű felelni. Annyi azonban már előjáróban leszögezhető: az utóbbi öt-tíz év során sokat emelkedett napilapjaink publicisztikai színvonala, gazdagodott nyelvezete, bő-

vült tematikája. Sajtónk az előbbi időszakhoz képest bátrabban bírál (igaz, inkább a közélet alsó szintjén), megerősödött közügyi, etikai alapállása. S ami kiváltképpen örvendetes: csökkent a minőségi különbség a vidéki és a központi lapok között. Ma már minden megyei napilap szerkesztőségében is nagyrészt főiskolai végzettségű újságírók, szerkesztők dolgoznak. Vidéken is egyre több a jó tollforgató, nem is szólva azokról a szerkesztőségekről, ahol éppen-szóval már konzakrált költők és prózaírók tevékenykednek. Van azonban az éremnek másik oldala is. Lapjainkban olykor még kísért a sablon, a gazdasági kérdések érdektelen tárgyalása, a technicista jellegű anyagok publikálása, a felszínes, kisszerű bírálat. A párt főttkára méltán hangsúlyozta a X. kongresszuson: „A központi és vidéki lapoknak további erőfeszítésekkel még sokat kell tenniük, hogy munkájukból kiküszöböljék a felületességet és a formalizmust, mélyebben behatoljanak a valóságba, s mint a haladó közvélemény kifejezői határozottabban töltsék be szerepüket mind e hibák és hiányosságok feltárásában, mind a szocialista építés tapasztalatainak általánosításában.“

Mint szenvedélyes olvasó és régi szerkesztő nemegyszer hiányérzettel teszem le kezemből a lapokat, mert nem tartom elég érdekesnek a tartalmukat, elég gazdagnak híryanagukat. Amikor semmitmondó cím alatt egy-egy lapon megírt cikket olvasok, nem szabadulhatok attól a gondolatától, hogy a szerkesztők nem veszik eléggé figyelembe az olvasók pszichológiáját. Úgy vélem, nem érzékelik, hol az a határ, ameddig bizonyos ipari, mezőgazdasági anyagok adagolásával el lehet menni anélkül, hogy az olvasót elkedvetlenülítsék. A jó szerkesztő igyekszik tisztában lenni a tömegek igényeivel. Nincs semmi okom feltételezni, hogy az olvasókra való agitatív ráhatás a szocializmusban nem alapvető követelmény. A sajtó ez elsődrendű funkcióját figyelembe véve, talán megkösközathatom azt a kijelentést, hogy társadalomlélektani betájoltság nélkül nem lehet lapot szerkeszteni. Éppen ezért kívánatos, hogy a szerkesztőségek szüntelenül tájékozódjanak olvasóik közvéleményét illetően. Az igényes szerkesztés mindig érzékenyen és rugalmasan reagál olvasóinak jogos elvárásaira, természetes érdeklődésére, és ennek megfelelően az életanyagból állítja össze tematikáját, kiszűrve mindazt, amiről eleve feltételezhető, hogy nem köti le az olvasó figyelmét, mert nem hordoz általános érvényű tanulságot.

Lássuk csak. Mi az általános például egy üzem igazgató bizottságának üléséről szóló szürke beszámolóban, amelyben a cikkíró taxatív felsorolja a hozzászólásokat. Állítom, még az illető vállalat dolgozói is átlapoznak rajta. Olvasom a szöveget és tűnődöm, miért érdektelen ez az anyag. Az újságíró jószándéka nyilvánvaló, ezzel tekint nincs baj. ... oi kell keresni a hibát. Talán nem tévedek, ha a beszámoló szürk, technicista jellegében látom az érdektelenség okát, abban, hogy a szerző olyasmiről ír, ami nem a lap olvasótáborának az ügye. Tévednék? Ítélje meg más. Ezért ízelítőt adok a cikkből, illetve az igazgató felszólalásából: „Rendet kellene teremteni az apró-cseprő anyagok igénylése terén is. Azt a régi gyakorlatot végleg fel kell számolni, hogy a gépészeti főosztály s a többi részleg egyik napról a másikra kis tételben kér — például bizonyos csavarokat. Tíz-húsz ilyen csavar után napokig kellett szaladgálni, míg végre rájöttek az ügy ésszerű elintézésének módjára. Összeírták a szükségletet, elmentek a termelőegységhez, s egy tételben elhozták az egész évre szükséges csavar-mennyiséget. Ezt kell tenni a többi segédanyaggal is...“ Ez a részlet is utal arra, hogy teljesen zártkörű, belső ügyrendi jelenségről van szó, amely nem tartozik a nagyközönségre, egyszerűen azért, mert nem közérdekű. Egészen más akusztikája volna a cikknek, ha a szerző azt írja meg

belső fűtöttséggel, hogy a szóban forgó igazgató bizottság jól működik-e avagy sem, hogyan gazdálkodik, betáplálódott-e már szemléletébe az a felismerés, hogy az üzem nemcsak termelő egység, hanem társadalmi intézmény is, amelyben emberek százai, ezrei tudatilag formálódnak, fejlődnek, ilyen vagy olyan interperszonális kapcsolatokba lépnek egymással. Izgalmas témája ez szocialista építésűnknek, vagyis olyasmi, ami már az olvasók szélesebb rétegeinek érdeklődését is joggal felkelti.

Ugyanabban a lapszámban egy mezőgazdasági tematikájú cikket is olvastam. Nem hiszem, hogy az olvasók döntő többsége felfigyelt volna rá. A szerző egy patak szabályozásának kérdését veti fel. 140 hektár kaszálót veszélyeztet az elvizenyősödés. Véleményem szerint két szomszédos gazdaság és a megyei kataszteri és vízgazdálkodási hivatal ügye ez. Az olvasók számára nem téma. Hát mikor lenne az? Akkor, ha a szerző alaposan utánanéző, kik és miért hanyagolták el eddig a gazdaság jó menetére negatívan kiható problémát. Kéneylem, hozzá nem értés, közöny, hivatali aktatologatás a ludas ebben? Kik vonhatók felelősségre az ilyen oktan gazdálkodásért? Ha ilyen alapállásból közelíti meg a szerző az anyagot, mindjárt más a töltése e helyi jellegű kérdésnek. Mert hanyagság, bürokrácia, felelőtlenység nem csupán helyi érdekű jelenség: ostromzásának rezonanciájára felfigyel az ügyben közvetlenül nem érdekelt olvasó társadalmi lelkiismerete is.

A következtetés tehát kézenfekvő: jobb témaszelektálás, elmélyültebb, izgalmas feldolgozás. Az újságíró ne ömlesszen unalmat a lapjába.

Mondanivalóm talán érthetőbbé válik, ha utalok az illető lapszám másik két cikkére. Az egyik a lakásépítők hanyagságairól szól, a másik a bűtorraktárakban eluralkodott borralaló-rendszert pellengérezi ki. Mindannyian lakók vagyunk és potenciálisan bűtorvásárlók is. Így már tárgyánál fogva is érdekel bennünket a téma, függetlenül attól, hogy vasesztergályosok, pékek, kereskedelmi alkalmazottak vagy akár egyetemi tanárok vagyunk. Persze, az utóbbi két cikk szerzőinek írói vénájuk van, az előbbi kettő pedig elsősorban szakműveltségű (közgazdász, illetve agrármérnök), akik még nem sajtótitották el az újságírás mesterfogásait, jóllehet már régen ez a második szakmájuk. Nem vitatható, egy-egy szaktudományban jártas munkatársak jelenléte a szerkesztőségben feltétlenül hasznos, de nem kevésbé kívánatos a tollforgatói készség is. Ismerek agrármérnököket, vegyészeket, akik az idők folyamán kitűnő riporterré váltak.

Az utóbbi két-három évben fokozódott sajtónk érdeklődése az erkölcsi problémák iránt. De e tekintetben még leszűkítettnek érzem a tematikát. Gyakorta előfordul, hogy napilapjaink csak egy-egy részeges, családját elhanyagoló apát, rosszul gazdálkodó termelőszövetkezetet vagy udvariatlan kereskedelmi alkalmazottat bírálnak publicisztikájukban. Kétségtelen, megvan ennek is a maga etikai haszna. De az élet sokkal összetettebb, társadalmunk morális színekéjét még zavarják más antiszociális jelenségek is. Ezek feltárása izgalmasabb olvasmány, mint egy folytatásokban közölt krimi: társadalmi hatékonyságát — gondolom — egyetlen lapunk szerkesztősége sem kívánja bizonygatni.

A Lupta de clasă ez évi első számának vezető tanulmánya az új ötéves tervet a minőség időszakának nevezi. Minden bizonnyal, tartalékait mozgósítva, sajtónk is megteszi a magáét.

Lázár József